

Aspekty konfliktogenne w chowie i hodowli zwierząt w opiniach weterynaryjnych

IZABELLA BABIŃSKA, JÓZEF SZAREK, JOANNA WOJTACKA

Zespół Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej Katedry Weterynaryjnej Ochrony Zdrowia Publicznego
Wydziału Medycyny Weterynaryjnej UWM, ul. Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn

Babińska I., Szarek J., Wojtacka J.

Aspects of conflicts in animal breeding and farming in the opinion of veterinary experts

Summary

The aim of the study was to determine the degree of conflictogenity of some animal species and to show the reasons for this conflictogenity that, in turn, result in the issuing of veterinary expert opinions. Research was carried out on 173 expert opinions, collected from the whole country, and drawn up by scientists from the Department of Forensic and Administration of Veterinary Medicine, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, between 1995 and 2005. In most cases (68.2%) these opinions established the actual state of the cases examined in civil proceedings. It was found that the most frequent expert opinions were issued on poultry (61.8%) and, in particular, on broilers, turkeys and hens. These opinions indicated that bacteria (mainly *Escherichia coli* and species of *Clostridium* genus) and fungi, or their toxins, were the predominant causative agents responsible for the examined losses in poultry production. It was established that breeders were to blame for these losses in only a few of the cases. The expert opinions on cattle and horses were commissioned by both insurance companies and civil courts – quite frequently veterinary surgeons were imputed. The opinions on dogs were mainly of a penal character and aimed at determining the cause of death. An analysis of opinions issued over the last ten years indicated that there had been a significant decrease in the role of infectious agents originating in the diet in instituting proceedings. Furthermore, the quality of veterinary documentation had improved only slightly.

Keywords: expert opinions, conflicts, veterinary practice

Opinia lekarsko-weterynaryjna, wydana na zlecenie danego organu procesowego, jest środkiem dowodowym i podlega swobodnej ocenie (24, 26). Nie jest to jednak ocena dowolna, gdyż analizujący ekspertyzę organ związany jest pewnymi ograniczeniami wynikającymi z faktów obiektywnych, zasad logiki, praw nauki i doświadczenia. Swoboda oceny dowodów gwarantuje jednakowe traktowanie różnych opinii pod względem ich mocy dowodowej. Nie ma znaczenia, czy dana opinia została wydana przez jednego biegłego, ich zespół czy instytucję naukową, aczkolwiek w praktyce organy procesowe preferują analizy dokonane przez instytucje o charakterze naukowym (23). W przypadku ekspertyzy wydanej na zlecenie strony nie może być ona przyjęta za dowód, jednak organ procesowy może brać ją pod uwagę, powołując jej autora na świadka lub biegłego. Każda opinia biegłego, nawet jeżeli jest kategorierna, stanowi dla organu procesowego prawdopodobieństwo. Dopiero po dokonaniu jej oceny w przebiegu rozprawy może przekształcić się w pewność, stając się w ten sposób dowodem (26).

W różnych sytuacjach lekarz weterynarii staje się opiniodawcą, a efektem jego pracy są opinie (31). Zapotrzebowanie na nie najczęściej zgłaszają organy wy-

miaru sprawiedliwości, towarzystwa ubezpieczeniowe, wytwórnie pasz czy też sami hodowcy. Zadaniem lekarza weterynarii jako eksperta jest zbadanie i ocena danego stanu faktycznego oraz wyciągnięcie z relacji zdarzeń fachowych wniosków (26). Wydawanie opinii jest najczęściej etapem trwającego już postępowania procesowego (26), zdecydowanie rzadziej pozostaje w związku z chęcią zabezpieczenia się hodowcy przed ewentualnymi problemami w przyszłości (27-29). W przeważającej większości ekspertyzy sporządzane są w oparciu o badanie akt sprawy, rzadziej na podstawie oględzin zwierząt (w tym sekcji) lub miejsc ich bytowania.

W świetle przedstawionych faktów celem przeprowadzenia badań było ustalenie przyczyn konfliktogenności spraw, w których lekarz weterynarii występował jako biegły.

Materiał i metody

Materiał do badań stanowiły 173 opinie, wydane w latach 1995-2005 przez pracowników Zespołu Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej UWM (a w latach 1995-1999 ART) w Olsztynie. Były to ekspertyzy dotyczące różnych gatunków zwierząt, zlecone do opraco-

Tab. 1. Wykaz opinii, uwzględniający zwierzęta i liczbę ekspertyz wydanych w Zespole Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej w latach 1995-2005

Zwierzęta	Liczba opinii	Zwierzęta	Liczba opinii	Zwierzęta	Liczba opinii
Drób	107	Świnie	2	Kormoran	1
Psy	15	Lisy	2	Borsuk	1
Koty	2	Jelenie	3	Kuna	1
Konie	13	Sarny	8	Tchórz	1
Bydło	10	Dziki	7	Inne	3
Owce	1	Orły bieliki	3		

Tab. 2. Wykaz opinii, uwzględniający zleceniodawcę i liczbę ekspertyz wydanych w Zespole Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej w latach 1995-2005

Zleceniodawca	Liczba opinii
Organ postępowania cywilnego	118
Organ postępowania karnego	30
Organ postępowania gospodarczego	3
Towarzystwa ubezpieczeniowe	12
Osoby fizyczne	3
Urzędy	4
Inne	3

wania przez organy procesowe w postępowaniu cywilnym i karnym, towarzystwa ubezpieczeniowe, wytwórnie pasz dla zwierząt oraz osoby fizyczne uczestniczące jako strony, także kancelarie adwokackie i Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki (tab. 1, 2). Poddano je analizie.

Wyniki i omówienie

Opinie dotyczące drobiu. Dokonana analiza wykazała, że najwięcej opracowywanych opinii weterynaryjnych było związanych ze sprawami dotyczącymi drobiu. Świadczy o tym fakt, że 61,8% spośród wszystkich 173 opinii dotyczyło właśnie tych ptaków. Zdecydowanie najczęściej podmiotem zdarzeń były kurczęta brojlery (62 przypadki), znacznie mniej kury (18), indyki (18) i gęsi (7). W jednym przypadku wydano również ekspertyzę dotyczącą strusi, która określała warunki nadania stada statusu stada zarodowego.

W końcowych ustaleniach opinii stwierdzono, że drobnoustroje lub ich toksyny wyraźnie dominowały w wywoływaniu rozpatrywanych strat hodowlanych u drobiu. Miało to miejsce w 63 rozstrzyganych sprawach, czyli w 58,9% analizowanych sporów związanych z drobiem.

Stosunkowo często przyczynami niepowodzeń hodowlanych w fermach drobiu były grzyby i ich toksyny. Ich negatywny wpływ na organizmy ptaków odnotowano w 13 opiniach dotyczących kurcząt brojlerów, 9 kur niosek i 3 indyków. W siedmiu przypadkach miało miejsce zatrucie ochratoksynami (w tym w 3 u brojlerów, w 4 u niosek i w 1 u indyków) oraz w jednym

aflatoksyną (u kur niosek). Do opisanych grzybów należały *Aspergillus sp.* i *Penicillium sp.*, a w dwóch sprawach *Aspergillus flavus* oraz w pojedynczych – *Aspergillus fumigatus*, *Mucor sp.* i *Fusarium sp.* W tym ostatnim przypadku do zejść śmiertelnych kurcząt brojlerów przyczyniła się również kumaryna.

Najczęściej problemy zdrowotne i hodowlane wynikały ze wspólnego oddziaływania kilku czynników oraz nakładania się ich negatywnego wpływu na organizm ptaków. W dwóch sprawach procesowych stwierdzono, że upadki kurcząt i ich mniejsze przyrosty masy ciała wystąpiły jako skutek salmonellozy, kolibakteriozy i obecności w paszy grzyba *Aspergillus flavus* oraz kolibakteriozy i żywienia mieszkanką zawierającą *Aspergillus flavus* i *Staphylococcus aureus*. We wszystkich sprawach, w których przyczyną zachorowań ptaków były grzyby (*Aspergillus sp.*, *Penicillium sp.*), analiza paszy wykazała, że było w niej więcej niż 200 000 jednostek tworzących kolonie (jtk) w jednym gramie mieszanki, co stanowi w myśl Polskiej Normy (1, 10, 13, 15) wartość niedopuszczalną i wskazuje na wystąpienie wady fizycznej paszy (2, 6).

Bakteriami najczęściej przyczyniającymi się do zachorowań i problemów produkcyjnych były pałeczki okrężnicy (w 16 przypadkach u brojlerów, w 5 u indyków i w 1 u kur niosek). Stanowiły one zarówno pierwotne podłoże zwiększonych padnięć, jak i często wikłały procesy już trwające, zwiększając straty hodowlane. Stosunkowo często przyczyną padnięć ptaków i ich mniejszych przyrostów masy ciała były bakterie z rodzaju *Clostridium*. W dziewięciu sprawach (w 7 dotyczących kurcząt brojlerów i w 2 – indyków) wykazano, że straty w chowie były następstwem obecności beztlenowych laseczek przetrwalnikujących w paszy. Określono w tych przypadkach, że drobnoustroje te były obecne w 0,0001 g mieszanki, co przewyższa ich dopuszczalną zawartość (1, 10, 13, 15). Ponadto ustalono, że w 9 innych przypadkach (w 6 u kurcząt brojlerów i w 3 u kur niosek) doszło do niepowodzeń w chowie na skutek obecności w mieszance paszowej chorobotwórczych laseczek *Clostridium perfringens*, które były obecne w 0,1 g mieszanki, co jest niedopuszczalne w myśl PN-R-64791:1994 (1, 9, 10, 13, 15, 22).

W 11 procesach (10,28% opinii dotyczących drobiu) wskazano, że przyczyną strat w fermach była salmonelloza. Trzykrotnie stwierdzono ją u piskląt jednodniowych, tuż po sprowadzeniu ich do fermy, co świadczyło, że źródłem infekcji jest zakład wylęgowy. W pięciu przypadkach (w 2 u brojlerów, a po 1 u kur niosek, indyków i gęsi) do salmonellozy doszło z winy hodowcy, a w 3 innych (w 2 u kurcząt brojlerów i w 1 u kur niosek) przyczyną infekcji była pasza, gdzie występowała *Salmonella enteritidis*. Innym gatunkiem tej bakterii była *Salmonella saint-paul* (2-krotnie), która przyczyniła się do strat u kur niosek i indyków.

W pojedynczych sprawach ustalono występowanie mykoplazmozy (nioski i indyki) i pasterelozy (gęsi). W trzech przypadkach stwierdzono, że problemy ho-

dowlane u kurcząt brojlerów wynikały z zachorowania na kokcydiozę.

W jednym przypadku do procesu doszło na skutek powstania strat w hodowli kurcząt brojlerów na tle obecności w paszy gronkowców złośliwych, których było 10 000 jtk w 1 g, co jest niedopuszczalne (1, 10, 13, 15). W 4 sprawach (3 u kurcząt brojlerów i 1 u indyków) w analizowanych próbkach paszy wykryto gronkowce, a w jednej – zatrucie pokarmowe u kurcząt brojlerów wystąpiło jako następstwo obecności w paszy pałeczki ropy błękitnej. Zachorowania na tym tle stwierdzono również w jednym przypadku u indyków, a patogen ten był pochodzenia środowiskowego. Ponadto w jednym przypadku (brojlery) pasza zawierała liczne zanieczyszczenia mikrobiologiczne, w tym przekroczoną liczbę bakterii mezofilnych, proteolitycznych oraz amonifikujących. W kolejnych 3 przypadkach w próbkach paszy stwierdzono nadmierną liczbę bakterii amonifikujących (w 2 u kurcząt brojlerów i w 1 u indyków) oraz w jednym przypadku drobnoustrojów proteolitycznych (u indyków) (22).

W trzech procesach przedmiotem sporu były straty w chowie kur niosek w wyniku choroby Mareka. W 9 przypadkach spór dotyczył niepowodzeń hodowlanych będących skutkiem chorób wirusowych u kurcząt brojlerów. W 4 stadach przyczyną strat były reowirusy, w 2 – choroba Gumboro oraz w pojedynczych – wirusy AE i białaczki. W jednej sprawie, której podmiotem były kury nieśne, do wadliwej paszy dołączyła się wtórna infekcja wirusowa (wirusy zakaźnego zapalenia krtani i tchawicy, syndromu spadku nieśności oraz reowirusy). Dwie sytuacje konfliktogenne wytworzyły się w związku ze stwierdzeniem u gęsi choroby Derzsyego i powstaniem na tym tle znacznych strat.

Zdecydowanie najczęściej (26,2%) źródłem niepowodzeń hodowlanych u drobiu była pasza (przeznaczona w 21 przypadkach dla kurcząt brojlerów, w 4 – kur niosek i w 3 – indyków) (2, 6-8, 11, 13, 22, 25, 27). Oprócz wymienionych uprzednio patogenów mikrobiologicznych (bakterie, grzyby), spotykano nieprawidłowy skład i jakość paszy. W 5 sprawach (dotyczących brojlerów) analizy laboratoryjne wykazały zwiększoną zawartość NaCl, w 4 obecność zjełczałego tłuszczu (w 3 postępowaniach procesowych odnośnie do kurcząt brojlerów, w 1 – indyków), w pojedynczych sprawach miał miejsce niedobór witaminy A (indyki) i nadmiar białka (brojlery). W innym postępowaniu przed sądem stwierdzono, że skład stosowanej u brojlerów paszy odbiegał od mieszanek przeznaczonych dla tego rodzaju drobiu, a jeszcze w innej, że stosowano paszę niezgodną z wiekiem kurcząt. Wykonano też 2 badania anatomopatologiczne gęsi i mikroskopowe ich narządów wewnętrznych, na zlecenie osoby fizycznej. Wykazano w nich, że przyczyną zwiększonych padnięć było stłuszczenie wątroby tła żywieniowego (8).

Błędy lęgowe i wady piskląt jednodniowych zdecydowanie rzadziej stanowiły przyczynę problemów hodowlanych. Miały miejsce u kurcząt brojlerów (w 6

przypadkach) i u indyków (w 5 przypadkach). W dwóch sytuacjach konfliktogennych u brojlerów jednodniowych stwierdzono skazę moczanową, a w pięciu (w 3 u indyków i w 2 u brojlerów) zapalenia pępka i woreczka żółtkowego. W tym ostatnim przypadku winę za problemy zdrowotne i hodowlane ponosił hodowca, który decydował się na wprowadzenie do stada zwiększonego odsetka tzw. pępów. W jednej sprawie dotyczącej kur reprodukcyjnych stwierdzono, że przyczyną padnięć w początkowym okresie odchowu tych ptaków były trudności w pobieraniu pokarmu. Ustalono, że powodem tego były nieprawidłowo wykonane szczepienia piskląt jednodniowych – uszkodzenie nerwów i naczyń krwionośnych leżących pod cienką skórą szyi.

Stosunkowo najrzadziej wskazano, że winnym za niepowodzenia w chowie drobiu był sam hodowca. Błędy hodowlane wykazano w 7 przypadkach (w 4 u indyków, w 2 u brojlerów i w 1 u kur niosek). W 2 sprawach dotyczących indyków stwierdzono nadmierne zagęszczenie ptaków, zbyt częste ich ważenie, opóźnioną selekcję i wprowadzenie do stada ptaków w różnym wieku. Innym zaniedbaniem ze strony hodowcy indyków było zbyt późne wezwanie lekarza weterynarii. W dwóch innych analizowanych przypadkach błędy popełnił lekarz weterynarii opiekujący się stadem indyków oraz gęsi (zbyt krótkie lub za długie podawanie antybiotyków, w tym również początkowo nieskuteczne z powodu niewykonania antybiogramu).

Wśród spraw dotyczących drobiu należy jeszcze odnotować ekspertyzę, której celem było określenie warunków transportu kurcząt brojlerów na odległość 100 km i opinię zespołową ustalającą wpływ bliskiego sąsiedztwa odlewni żeliwa na zdrowie kur niosek. Ponadto w jednej sprawie pytanie sądu dotyczyło ustalenia ważności świadectwa dopuszczenia jaj do obrotu wystawionego przez urzędowego lekarza weterynarii.

Wydając opinie dotyczące drobiu spotkano się z trudnościami wynikającymi z ubożego opisu stanu faktycznego. W jednym przypadku dotyczącym indyków, strony postępowania procesowego trzykrotnie zwracały się poprzez sąd z prośbą o jego ustalenie. Tymczasem w opinii jedynie można było stwierdzić, że nie popełniono błędów hodowlanych, a chów przebiegał prawidłowo. W innych dwóch sprawach (brojlery i indyki) wykazano, że stosowana pasza nie była źródłem niepowodzeń hodowlanych, a jedynie pogłębiła pierwotny stan chorobowy, ale z dostarczonych informacji niemożliwym było ustalenie przyczyn i rodzaju zachorowania.

Opinie dotyczące innych zwierząt. Spośród zwierząt gospodarskich najczęściej podmiotem opinii były konie (13 przypadków) oraz bydło (10 przypadków), w tym głównie krowy mleczne (7 przypadków) i jałówki (3 przypadki). W przypadku koni sześciokrotnie wypowiadano się w sprawach, w których w uzasadnioną wątpliwość podawano postępowanie lekarza weterynarii. W 1 przypadku dotyczącym zrebienia ustalono, że przyczyną padnięcia było ropne rozsiane zapalenie nerek i wtórne zapalenie otrzewnej, a choroba nie

była związana z winą lekarza weterynarii i hodowcy. W 2 postępowaniach karnych, wykazano, że konie (w tym koniki polskie) były przetrzymywane w okresie jesieni i zimy w nieodpowiednich warunkach chowu, były nieprawidłowo żywione (32) i nie zapewniono im właściwej opieki lekarsko-weterynaryjnej. Jedną ekspertyzę dotyczącą koni rasy huculskiej wydano na postanowienie prokuratury w związku z nagłą śmiercią człowieka. W pozostałych sprawach oprócz zaniedbania wykazano, że właściciel dopuścił się bicia i nadmiernego obciążania zwierząt pracą.

W sprawach dotyczących bydła aż w 5 przypadkach zleceńodawcami były zakłady ubezpieczeniowe. Wśród tych sytuacji 4 były związane z błędem w sztuce lekarskiej i 1 z ustaleniem przyczyn obniżenia wartości użytkowej krów mlecznych. Dwie inne sprawy toczyły się w postępowaniu karnym. W jednej z nich wskazano na prawidłowe postępowanie lekarza weterynarii w związku z ubojem diagnostycznym 5 krów, a w drugiej natomiast stwierdzono wystawienie fałszywego świadectwa zdrowia przez lekarza weterynarii, w wyniku czego poszkodowany zakupił bydło chore na wirusowe zapalenie nosa i tchawicy. W pozostałych przypadkach ustalono, że przyczyną obniżenia wydajności mlecznej i płodności oraz padnięć była źle zbilansowana dawka pokarmowa. W 1 przypadku spowodowała wystąpienie ketozy powikłanej infekcją wirusa BVD/MD oraz enterotoksyną *Clostridium perfringens*.

Dwie opinie dotyczyły świń. W jednej ustalono, że przyczyną padnięć i obniżonych przyrostów masy ciała była salmonelloza. Druga sprawa była związana z ustaleniem strat poniesionych przez hodowcę w wyniku pożaru chlewni.

Opinie dotyczące zwierząt wolno żyjących (sarny, jelenie, dziki, orły bieliki i kormoran) związane były z ustaleniem przyczyn, a w jednym przypadku również określenia czasu ich zejść śmiertelnych. W tych przypadkach między innymi wskazano na broń postrzałową (palną) i sidła jako przyczynę śmierci. Wykazano też zatrucie ołowiem jako przyczynę zejścia śmiertelnego orla bielika. W stosunku do przedstawionych do badania śladów biologicznych (sierść, odchody, fragmenty kości, skóra, poroże) i części tuszy zwierzyny łownej wypowiadano się co do ich przynależności gatunkowej, a nawet osobniczej. W jednej sprawie, zleczonej przez osoby fizyczne, zidentyfikowano włosy lisa, wskazując, że to one znalazły się na ogrodzeniu, a nie jak sugerowano włosy psa. W opinii wykonanej na zlecenie towarzystwa ubezpieczeniowego wykazano, że do zniszczenia samochodu nie doszło w wyniku zderzenia z dzikiem. Ustalano również wartość mięsa zwierzyny łownej pozyskanej w wyniku kłusownictwa.

Wypowiadano się także w związku z ustaleniem strat powstałych w chowie owiec. W tej sprawie wskazano na gruczolaczącą płuc.

W przypadku psów najczęściej sprawy miały charakter karny i wykonywano badanie anatomopatologiczne celem ustalenia przyczyny śmierci. W dwóch spra-

wach ustalono, że śmierć psa nastąpiła na skutek utonięcia, w pojedynczych przypadkach stwierdzono piropłazmozę, parwowirozę oraz zatrucie, prawdopodobnie rodentycydami antykoagulacyjnymi. W jednym przypadku określono, na podstawie oględzin ekshumowanych zwłok psa, przyczynę śmierci wymienionego zwierzęcia – uraz mechaniczny czaszki. Ponadto również w jednej sprawie ustalono, że śmierć psa nastąpiła w wyniku zakopania go za życia. Pojedyncze opinie dotyczyły nieprzestrzegania ustawy o ochronie zwierząt i w tym zakresie wykazano nieprawidłowe warunki bytowania zwierząt w schronisku (również kotów), bicia i nie zapewnienie opieki lekarsko-weterynaryjnej przez właściciela zwierzęcia oraz strzelanie do psa z wiatrówki. Dwie sprawy dotyczyły błędów w sztuce lekarsko-weterynaryjnej oraz nieprawidłowego postępowania z psem pozostającym na leczeniu stacjonarnym, co obejmowało m.in. poświadczanie nieprawdy i zakaz widywania się właścicieli z chorym zwierzęciem.

Jedną opinię wydano w sprawie dotyczącej kotów rasy ragdoll. Przyczyną wszczęcia postępowania był zarzut błędów w sztuce lekarsko-weterynaryjnej. Ustalono, że zwierzęta te były chore na FIP, a postępowanie lekarzy weterynarii było prawidłowe, łącznie z wykonaniem eutanazji na życzenie właściciela.

Ustalono też w wydanych opiniach, że w 2 przypadkach u psów i koni oraz w 1 u buhaja doszło do transakcji kupna-sprzedaży zwierząt z wadami fizycznymi. Wskazano, że powstałe wady hodowlane mieściły się w zakresie tzw. rękojmi umownej (12, 29).

Inne opinie. W grupie analizowanych opinii trzykrotnie znalazły się ekspertyzy dotyczące przepisów prawnych i ich interpretacji. W jednej z nich dokonano oceny merytorycznej wykonywania czynności zawodowych przez techników weterynarii, a w innej, wydanej na zlecenie weterynaryjnej hurtowni farmaceutycznej, określono, czy przedstawione preparaty ziołowe należało kwalifikować jako środki farmaceutyczne, czy dodatki paszowe. Podmiotem ekspertyzy były również projekty ustawy o ochronie zwierząt.

Zauważalnym wyraźnie utrudnieniem podczas analizy stanu faktycznego w wydawanych opiniach były braki w dokumentacji, zarówno lekarsko-weterynaryjnej dotyczącej profilaktyki i leczenia (3, 27), jak i hodowlanej pozwalającej na odtworzenie przebiegu chowu ptaków (5). Obowiązek prowadzenia książki leczenia zwierząt w 1988 r. (19, 20) spowodował tylko nieznaczłą poprawę w tym zakresie.

Analizując opinie dotyczące drobiu wydane w ciągu dziesięciu lat można stwierdzić, że na podobnym, wysokim poziomie utrzymuje się nadal konfliktogenność w sprawach związanych z drobiem. Natomiast znacznie zmalał udział czynników infekcyjnych pochodzenia paszowego w inicjowaniu postępowania procesowego dotyczącego drobiu. Wynika to zapewne z rosnącej konkurencji na rynku paszowym, która wymusza dbałość o jakość produkowanych mieszanek i koncen-

tratów. Ponadto w 1995 r. przepisy dotyczące wymagań mikrobiologicznych dla pasz uległy wyraźnemu złagodzeniu (1, 15). Zauważono, że rolę grzybów i bakterii oraz produkowanych przez nie toksyn w wywołaniu strat hodowlanych u drobiu coraz częściej zastępują infekcje wirusowe (21, 27). W takich sytuacjach najczęściej nie można wykazać, że przyczyny strat leżą poza fermą, w której występują wymienione choroby. Warto też zwrócić uwagę na fakt, że ustawa o normalizacji (30) dopuszcza dobrowolność w stosowaniu Polskich Norm, które były uprzednio ujęte w wykazie rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej i wyznaczone do obowiązkowego stosowania (1, 15, 16).

W przypadku pozostałych gatunków zwierząt gospodarskich zleceńodawcami największej liczby ekspertyz były towarzystwa ubezpieczeniowe. Dominowały sprawy związane z błędami w sztuce lekarskiej. Odnosnie do psów przeważały postępowania karne wynikające z naruszenia przepisów prawnych zawartych w ustawie o ochronie zwierząt (32). Opinie, których podmiotem były zwierzęta wolno żyjące, były wydawane w sprawach o kłusownictwo, a w nich ustalano sposób uśmiercenia tych zwierząt oraz przynależność gatunkową skór, mięsa lub innych śladów biologicznych.

W związku z tym, że lekarz weterynarii powinien być również doradcą usługodawcy, należy zwrócić większą uwagę na rolę umowy kupna–sprzedaży zwierząt, w tym także umowę przedwstępną, w procesie dążenia do unikania konfliktogenności (4, 17, 18, 26–29).

Podsumowanie

Jak wynika z przeprowadzonej analizy opinii wydanych przez Zespół Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej w latach 1995–2005, specjalistyczna wiedza lekarzy weterynarii jest wykorzystywana przez organy wymiaru sprawiedliwości, towarzystwa ubezpieczeniowe, różne instytucje i osoby fizyczne. W usłudze tej zaobserwowano zwiększanie się różnorodności spraw i problemów, w których lekarz weterynarii staje się biegłym. Opinie wydawane przez niego dotyczą nie tylko profilaktyki i leczenia zwierząt, lecz także oceny prawidłowości procesów hodowlanych, żywienia zwierząt, zawierania transakcji kupna–sprzedaży zwierząt czy też przestrzegania norm prawnych obowiązujących w dziedzinie medycyny weterynaryjnej (prowadzenie dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej, ustawa o ochronie zwierząt).

Analizując ekspertyzy wydane w ciągu dziesięciu lat przez Zespół Weterynarii Sądowej i Administracji Weterynaryjnej wykazano, że najbardziej konfliktogenna jest hodowla drobiu, a szczególnie kurcząt brojlerów.

Piśmiennictwo

1. Anders E.: Nowe polskie normy w drobiarstwie. *Polskie Drob.* 2000, 12, 44–45.
2. Binek M.: Grzyby pleśniowe i ich toksyny zanieczyszczające pasze dla zwierząt. *Życie Wet.* 1998, 73, 187–190.

3. Fabczak J., Szarek J.: Dokumentacja hodowlano-produkcyjna jako dowód w postępowaniach procesowych. *Poradnik Hod. Drobiu* 1997, 14, 14–16.
4. Fabczak J., Szarek J.: Odpowiedzialność za wady fizyczne w świetle prawa. *Poradnik Hod. Drobiu* 1998, 4, 50–52.
5. Fabczak J., Szarek J.: Postępowanie procesowe a dokumentacja hodowlana jako dowód. *Poradnik Hod. Drobiu* 1998, 1, 28–30.
6. Gajęcki M.: Mikotoksyny w paszy – ocena ryzyka w świetle aktualnych danych. *Polskie Drob.* 2003, 10, 15–20.
7. Hakkarainen J., Hassan S., Tygoonponen J., Lindberg P.: Vitamin E deficient fat component for composing experimental diets. *Acta Vet. Scand.* 1983, 24, 29.
8. Koncicki A., Krasnodebska-Depta A., Zduńczyk Z., Jankowski J., Szarek J.: Biologiczna reakcja indyków na żywienie mieszankami o zróżnicowanym stopniu utlenienia tłuszczu. *Zesz. Nauk. AR Wrocław* 2000, 25, 63–76.
9. Kosowska G., Borzemska W., Karpińska E., Binek M., Rzewuska M., Romanik A., Malicka E.: Ostre zachorowania piskląt na tle zakażenia *Clostridium perfringens*. *Medycyna Wet.* 1999, 55, 111–113.
10. Kwiatek K., Korol W.: Zasady pobierania próbek środków żywienia zwierząt do badań laboratoryjnych. *Polskie Drob.* 2003, 9, 9–14.
11. Kwiatkowski T.: Kolibakterioza. *Polskie Drob.* 1994, 8, 13–14.
12. Lipińska J., Szarek J., Przeździecka D.: Wady fizyczne koni w świetle polskich aktów prawnych z początku, przełomu i końca XX wieku. *Medycyna Wet.* 2004, 60, 570–572.
13. Osek J.: *Escherichia coli* O157 – groźny patogen o szerokiej chorobotwórczości. *Medycyna Wet.* 1999, 55, 215–221.
14. PN-90/R-64769. Pasze. Pobieranie próbek. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 18 marca 1994 r. w sprawie obowiązku stosowania Polskich Norm. *Dz. U.* z 1994 r., Nr 40, poz. 152.
15. PN-R-64791:1994. Pasze. Wymagania i badania mikrobiologiczne. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 29 września 1999 r. w sprawie obowiązku stosowania Polskich Norm. *Dz. U.* z 1999 r., Nr 88, poz. 989.
16. PN-R-78566:1988. Drób. Pisklęta jednodniowe. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 29 września 1999 r. w sprawie obowiązku stosowania Polskich Norm. *Dz. U.* z 1999 r., Nr 88, poz. 989.
17. Przeździecka D., Szarek J.: Rola umowy przedwstępnej w transakcji kupna–sprzedaży na fermie drobiu. *Polskie Drob.* 2000, 9, 12–13.
18. Przeździecka D., Szarek J.: Umowa kupna–sprzedaży zwierząt i jej rękojmia. *Mag. Wet.* 2000, 9, 43–46.
19. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia ewidencji leczenia zwierząt i dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej. *Dz. U.* z 2004 r., Nr 100, poz. 1022.
20. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 25 września 1998 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia dokumentacji przez lekarzy weterynarii i leczących zwierzęta. *Dz. U.* z 1998 r., Nr 125, poz. 827.
21. Samorek-Salamonowicz E., Czekaj H., Kozdrun W.: Różnorodne aspekty zakażeń reowirusami u drobiu. *Życie Wet.* 1999, 74, 320–321.
22. Sawicka-Wrzošek K., Maciak T.: Zanieczyszczenie bakteryjne pasz i komponentów paszowych badanych w ZHW w Warszawie w latach 1989–1994. *Życie Wet.* 1995, 70, 340–341.
23. Szarek J., Przeździecka D., Truszczyńska M.: Konfliktogenność w chowie zwierząt a opinie lekarsko-weterynaryjne w świetle badań własnych. *Mag. Wet.* 2001, 10, 62–64.
24. Szarek J., Przeździecka D.: Lekarz weterynarii jako biegły sądowy. *Mag. Wet.* 2000, 9, 50–51.
25. Szarek J., Zduńczyk Z., Andrzejewska A., Przeździecka D., Juśkiewicz J., Koncicki A.: Ultrastructural reaction of turkey hepatocytes on a diet containing oxidized fat. *Fol. Histochem. Cytobiol.* 1999, 37, 16.
26. Szarek J.: Lekarz weterynarii jako biegły. *Wyd. UWM, Olsztyn* 2005.
27. Szarek J.: Przyczyny konfliktów prawnych w pracy lekarza weterynarii – specjalisty chorób drobiu. *Mat. VI Międzynarodowych Targów Techniki, Technologii i Organizacji Weterynaryjnej PRO ANIMALI'99.* Aktualne problemy w patologii ptaków, Wrocław 1999, s. 25–28.
28. Szarek J.: Rękojmia umowy w transakcjach kupna–sprzedaży zwierząt. *Poradnik Hod. Drobiu* 1996, 9, 8–11.
29. Szarek J.: Wady fizyczne zwierząt w świetle prawa. *Poradnik Hod. Drobiu* 1996, 12, 8–13.
30. Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji. *Dz. U.* z 2002 r., Nr 169, poz. 1386.
31. Ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych. *Dz. U.* z 1990 r., Nr 8, poz. 27.
32. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. *Dz. U.* z 1997 r., Nr 111, poz. 724.

Adres autora: dr Izabella Babińska, ul. Oczapowskiego 13, 10-719 Olsztyn; e-mail: izabella.babinska@uwm.edu.pl